

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pöli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani 2. septembra 1885.

Obseg: Program o razstavi goved in delitev premij za govejo živino, ki bode v Kranjski gori 12. oktobra 1885. — Kdaj in kako se sme stelja grabiti? — Koroška deželna razstava v Celovcu. — Vprašanja in odgovori. — Pravila družbe sv. Cirila in Metoda. (Konec.) — Nemška po glavi železnega kancelarja. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Program
o razstavi goved in delitvi premij
za govejo živino,

ki bode

v Kranjski gori 12. oktobra 1885.

Visoko c. kr. ministerstvo kmetijstva je na predlog c. k. kmetijske družbe kranjske blagovolilo dovoliti, da se v Kranjski gori za radovljiško okrajno glavarstvo napravi delitev premij za govejo živino, in je v ta namen podarilo spodaj navedene državne premije.

Cilj in konec tej razstavi in delitvi premij je:

- Da se živinorejci tega glavarstva in pa cele Kranjske s primerjanjem goved različnih krajev spodbujajo k napredku v živinoreji in o njem podučijo;
- da se razvidi vspeh, ki se je vzlasti s pripomočjo državne podpore dosihmal dosegel pri reji naše domače goveje živine;
- da se gledé na postavo zoper govejo kugo od l. 1879. več goveje živine izredi in oživi kupčija z domačo živino ne le doma na Kranjskem, temuč tudi v vnanje dežele.

1. Pravico do premij v Kranjski gori imajo vsi živinorejci radovljiškega okraja.

2. Na razstavo pripeljana živina se postavi na določeni prostor. 5. oktobra do 9. ure dopoludne mora pa vsa živina na mestu razstave biti, in sicer posebej junci, posebej telice in posebej krave na ograjah privezane. Vsak lastnik mora sam skrbeti, da ima njegova živina hlapca ali deklo, ki živini streže.

3. Živina, katera hoče premije deležna postati, mora najmanj uže pol leta lastnina tistega gospodarja biti, ki jo razstavi. To mora razstavnik dokazati s spričalom svojega županstva, vrh tega pa tudi imeti za vsako živinče potni list od dotičnega župana.

4. Razsojevalci se izberó po dotičnem pravilniku c. kr. ministerstva kmetijstva in ravnali se bodo pri premiranju po predpisih za to določenih.

5. Kdor je premijo dobil, se mora s posebnim pismom zavezati, da bode spolnil vse, kar imenovani ministerski pravilnik veleva.

6. V razstavo se sme priversti le živina Pincgavskega in Belanskega plemena, t. j. rudečo- in beloliasasta, in sicer:

junci (biki), ki imajo vsaj dva stanovitna sprednja zobá,

telice, ki imajo vsaj dva stanovitna sprednja zobá, molzne krave, ki so imele eno, dvoje, tri, štiri ali k večem 5 telet.

7. Za lepo živino so odločene premije tako-le:

I.	Premija za bika:	ena za 30 gld.	. 30 gold.
II.	" " bika:	ena " 15 "	. 15 "
I.	" " telice:	ena " 15 "	. 15 "
II.	" " telice:	ena " 10 "	. 10 "
I.	" " krave:	ena " 15 "	. 15 "
II.	" " " "	ena " 10 "	. 10 "

Skupaj . . . 6 premij . . . 95 gld.

Zraven teh premij dalo se bode tudi 6 pohvalnih diplom, in sicer 1 za bika, 3 za telice in 2 za krave.

8. Popoludne 5. oktobra se bodo premije slovesno delile; zato se ima vsako živinče, katero premijo dobi, na prejmišče pripeljati.

Od glavnega odbora c. k. družbe kmetijske v Ljubljani 25. avgusta 1885.

Karol baron Wurzbach,
predsednik.

Gustav Pirc,
tajnik.

Kdaj in kako se smé stelja grabiti?

Koliko nezmerno škodo po gozdih dela neprizanašljivo grabljenje stelje! Ta škoda je še veliko večja kakor škoda po obsekovanji, ker s tem se ne končuje le samo gozdno drevje, ampak tudi gozdna zemlja. Ta škoda pa je na prvi pogled veliko manj očitna, tudi je po legi in lastnosti gozdov močno različna in dá se toraj veliko lože zakrivati s praznimi izgovori, po katerih se kmet sam svojemu žepu laže.

Ne listje in ne igličevje se nikoli ne sme grabiti v mladem gozdu, in sicer dotlej ne, dokler se taisti še čvrsto spodrašča, to se pravi, do malo let pred po-

sekovanjem. To mora veljati za splošno pravilo, od katerega se sme le v posameznih primerljivejših odjenjati. Kedar se bliža deležu čas posekovanja, takrat v največ primerljivejših, zlasti v senčnih krajih, ni le dopuščeno, temuč je celó koristno, steljo pograbit, da zamore seme, padajoče z drevés, res do zemlje priti in poganjati. Koristno celó je v tako zemljo za eno leto krompirja nasaditi, da se prst zrahljá in za prihodnjo setev pripravi. Drugače bi utegnulo biti po solčnih in suhih deležih, kjer bi se vsaj veliko stelje ne smelo odgrabljati, da se v njih vlaga ohrani. Ako se je gozdu o njegovi rasti prizanašalo, je pri posekovanju tolika množina stelje, da se more gotovo lahko utrpjeti, ako se je nekoliko pustí kakor za odejo in gnoj, druga se pograbi.

Po marsikaterih krajih zlasti veter nakopiči toliko listja, da utegne prej škodovati kakor pa koristiti; tukaj se ga sme velik del brez škode vzeti. Ako se v jeseni, ko se drevje obletí, enkrat v dveh letih novo obletelo listje pograbi in staro pokrivalo listja pusti, najbrže to drevesni rasti ne škoduje; sploh utegne prav biti, ako se vrhni del stelje pograbi iz gozda, kjer je močno nakopičena. Vendar se pa nikoli ne smé vse do golega (do tal) pograbit, saj majhna odeja mora ostati. Po jelovjih lesovih naj se stelja grabi jeseni pred novim obletovanjem, da se za zimo odeja nadomesti. Kdor hoče v resnici log varovati, bode kmalu vedel, kako mu je to vravnavati. Dobrovoljnemu gospodarju v taki reči ni potreba pravil dajati, kakoršne je brez tega za vse razne primerljeje komaj moč ustanoviti. Ni prepovedano zmerno grabljenje sploh, kedar ima gospodar to skrb, da gozdu prizanaša, ampak grabljenje do golih tal, ko se korenine poškodujejo, in grabljenje v kratkem zapored, to je napačno.

Nič ni prepovedano, kar se more brez škode zgoditi; kar pa škodo dela, se prepoveduje samo po sebi. Opomniti resno pa na škodo, katero si ljudje delajo dostikrat iz nevednosti, to je gotovo naša dolžnost, in ljudstvo bi ne delalo po pameti, ako bi zaničevalo očitno resničen poduk od taci mož, ki so v reči iznajdeni. Res je, da tako se pridobí manj stelje kakor poprej. Ako pa kdo gospodarstvo z gnojem zboljša, bode z manjšo množino stelje veliko bolje izhajal, kakor pa s poprejšnjimi silnimi kupi.

Ljubi rojaki! bodi vam še enkrat rečeno, ne ravná se za to, da bi se vam vzela potrebna gozdna stelja, ampak za to, da vas opomnim na silno škodo, katero delate svojim gozdom in logom z neprizanašljivim grabljenjem stelje, ne da bi s tem svojemu polju kaj koristili.

Znamenja bolne živine.

Da je živina boleha ali bolna, se spozná iz naslednjih poglavitnejših znamenj, katera pa niso pri vsaki živini enaka, ampak različna potem, če je živina še le zbolela, ali če je uže zdavnej bolna, in pa po natori te ali one bolezni; včasí boš teh znamenj več skupaj zbranih našel, včasí manj.

Bolna živina je večkrat zeló nepokojna in dostikrat celó neukrotljiva in nôra, z rogovi v zemljo bôde, rjove in se vseskozi vije, da bi se od jasel odtrgala; dostikrat je pa žalostna in klavrna, in ne da bi se ganila, na enem mestu stoji; včasih s prvimi, včasih pa z zadnjimi nogami široko stoji, ali pa eno zraven druge pod vamp skupaj stikuje in grbo dela kot mačka; če se vleže, jo je težko zopet na noge spraviti; včasih, posebno pri pljučnih boleznih, se pa nikakor ne vleže.

Život bolne živine je kmalu vroč, kmalu pa mrzel to je, gorkota se vedno spreminja, včasih je pa brez spremembe mrzel ko led, ali pa vroč ko ogenj; gorkota se posebno na rogéh, ušesih in nogah spreminja. Koža je zdaj suha, zdaj potna ter zvenjena, in če se po nji drgne, dostikrat zašumi, kakor da bi po papirji drgnil; včasih ima bule, ture, garje, rudeče ali ali črne pike, lise itd. Dostikrat bolno živinče dlako zgublja ali mu pa nasršena po konci stoji.

Oko je rudeče-svetlo, ne more luči prenašati, ali je pa motno, kalno in prašno-solzeče. Smrček je suh, vroč in spokan; nosnici ste suhi, rudeči ali pa žlezasti, blede, višnjevi, iz njih se dostikrat smrdljiv, zelenkasto-rumen gnoj cedí; gobec je hudo rudeč, vroč, suh ali pa bled in z gosto žlezo napolnjen; meso okoli zob in pa jezik sta dostikrat kot goba, otêkla, mehurčasta itd. Iz nosnic se mu cedí smrkel, z gobca pa sline cedé; na jeziku se nabira blato. Vrat je včasih otekel in boleč; če se živinče na prsi pritisne, ga hudo zabolí.

Srce se komaj čuti, v vročinskih boleznih pa posebno hudo bíje in veliko hitreje, kakor smo bili povedali od zdravega živinčeta. Bolna živina dostikrat stoka, težko in hitro diha, večkrat tudi hudo kašlja; vamp je vpaden in pa napet; spolovila so suha ali pa vneta, otekla, žlezasta itd. Ritnik je stisnjen ali pa vun stoji, je otekel, z blatom osvinjan; rep je otrpnjen, dolí visi. Parklji in kopita so dostikrat vroča; nogé jo bolé; jed ji ne diši, prežvekuje le poredkoma ali pa celó prejenja; žeja je dostikrat huda, včasih pa celó nič ne pije; težko poži a; živina je zaprta in le težko blato od nje gre, ki je trdo in suho, kakor da bi bilo sožgano in pride v majhnih koščekih od živinčeta, včasih pa naganja driska; tudi voda se mu večkrat zapira, scavnica je kalna, žlezasta, včasih celó krava itd.; vime je oteklo ali pa prazno otrpnjeno, mleko, ki je krvavo in slabo diši, rado poide.

Še enkrat pa se mora opomniti, da imenovana znamenja od konca do kraja nikoli niso združena; včasih boš le kaki dve znamenji našel, včasih pa po pet, deset, ali pa še po več.

Kedaj se po klanji sme meso porabiti?

Meso se ne sme precej po klanji na drobno sekati in prodajati, ampak čez nekaj časa, in sicer goveje čez 24 ur; koštrunovo in svinjsko čez kakih 12 ur; telečje in ovčje pa čez kakih 6 ali 8 ur.

Letni čas in vreme storita, da se meso dá manj ali dalje časa ohraniti. Goveje in prešičje meso se drži poleti komaj 3 dni, pozimi k večjemu 6 dni; telečje poleti 2, pozimi 4 dni, koštrunovo poleti 2, pozimi 3 dni. Če meso zaklane živine neutegoma po klanji zmrzne, začne precej, ko odjenja hudi mraz, gnjiti; zmrznjeno meso je ohlapno, mehko in slabo. V deževnem in so-parnem vremenu meso gnjije hitreje.

Najboljše mesto, kjer se meso hrani, je suh, hladen, čeden in zračen kraj; v nesnažnem hranišču, kjer je spriden zrak, ali v temnih in pretuhnjenih kotih kmalu gnjije; če se pa obeša pred hiše na ceste, ga oskrunijo prah, blato in muhe.

Tudi je treba dobro paziti, kedaj da je živina za klanje najbolj godna. Utrujena, od daleč prignana in vroča živina ni za klanje; preden se zakolje, se mota dobro odpočiti, sicer ostane meso trdo in rado gnjije. Zaklanemu živinčetu mora kri čisto odteči in kedar se razseka meso, se mora hraniti čedno, ker snažno meso ostane več časa dobro.